

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України

СОРОКА ОЛЬГА БОГДАНІВНА

УДК 811.163.2'373.45'0-112"195/200"

**ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ
У СУЧАСНІЙ БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ
(кінець ХХ – початок ХХІ століття)**

Спеціальність: 10.02.03 – слов'янські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 2019

Дисертацією є рукопис.

Працю виконано на кафедрі слов'янської філології ім. Іларіона Свенціцького Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Албул Ольга Ананівна,
доцент кафедри слов'янської філології
ім. Іларіона Свенціцького
Львівського національного університету
ім. Івана Франка

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Колесник Валентина Олександрівна,
професор, завідувач кафедри болгарської
філології Одеського національного
університету ім. І. І. Мечникова

кандидат філологічних наук, доцент
Чмир Олена Романівна,
доцент кафедри слов'янської філології
Інституту філології Київського
національного університету
ім. Тараса Шевченка.

Захист відбудеться «11» червня 2019 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.172.01 Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4) та на офіційному сайті установи (www.inmo.org.ua/svr/anons-zaxistiv.html).

Автореферат розіслано «   » травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор філологічних наук, професор

Т. В. Радзієвська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Сучасна болгарська мова функціонує й розвивається в тісному контакті з іншими мовами, постійно зазнаючи їхнього впливу. Процес її поповнення іншомовними словами є безперервним, змінюються лише мови-джерела, інтенсивність проникнення лексем і його масштаби. За останні кілька десятиріч іншомовний вплив на болгарську мову став набагато більший та інтенсивніший, ніж був раніше. Це пов'язано зі змінами в соціальній, економічній, політичній сферах, у царині нових технологій, комунікації, з активізацією міжнародних контактів, із зацікавленням історією свого краю та можливістю ознайомитися із побутом інших народів. Важливим чинником активного проникнення лексичних запозичень у сучасну болгарську мову є зростання ролі й впливу засобів масової інформації на життя суспільства загалом та кожної людини зокрема.

Наявність великої кількості нового лексичного матеріалу зумовила стійке зацікавлення мовознавців процесом стрімкого надходження іншомовних слів. Динаміка змін у лексиці болгарської мови у кінці ХХ – на початку ХХІ століття з огляду на запозичення уже була об'єктом уваги болгарських мовознавців: Ц. Аврамової, Н. Алексієвої, А. Атанасової, Д. Благоєвої, В. Бонджолової, Т. Бояджиєва, С. Брезинського, С. Бурова, В. Вачкова, К. Вачкової, М. Виденова, В. Зидарової, Л. Йорданової, Л. Кірової, Д. Колева, С. Колковської, Н. Костової, В. Кристєвої, Л. Крумової-Цветкової, В. Кювлієвої-Мишайкової, І. Ликоманової, М. Лилової, Р. Лютакової, В. Мурдарова, Н. Николової, М. Парзулової, Х. Пантелєєвої, Е. Пернишкої, П. Пехливанової, М. Попової, В. Радевої, Н. Сталянової, М. Стаменова, Х. Стаменова, Р. Стоянової, Р. Тодорової, М. Томова, Й. Трифонової та ін. Окремі аспекти оновлення лексики болгарської мови чужомовним компонентом було розглянуто у студіях німецьких учених Г. Вальтера, К. Гутшмідта, Р. Марті, С. Рідель, чеських та болгарських дослідників А. Рангелової, Б. Нишевої, польських та болгарських дослідників Л. Селимського, І. Гєнев-Пухалевої, англійського дослідника Д. Мосапа, російської дослідниці Г. Платонової, іспанського дослідника Х. Халвеса та ін. Вагомий внесок у дослідження іншомовної лексики зробили українські мовознавці Е. Стоянова, А. Березовенко, І. Огієнко.

Аналіз лексики, запозиченої в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, у зв'язку з тенденцією до інтернаціоналізації словникового складу, здійснено переважно в працях про загальні проблеми неологізації. Меншою мірою об'єктом дослідження є самі запозичення, хоча їхній вплив на болгарську мову є незаперечними, що й стало причиною нашого наукового зацікавлення.

Актуальність дисертаційної праці. Незважаючи на зацікавлення окремими аспектами вивчення нових запозичених слів на сучасному етапі розвитку болгарської мови, на сьогодні немає комплексного монографічного дослідження лексичних інновацій іншомовного походження у болгарській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття. Актуальність дисертації зумовлена необхідністю з'ясування причин активного проникання нових запозичень у мову, встановлення кількості новозапозичених лексем у досліджуваний період, окреслення їхньої семантики і

сфер ужитку, аналізу закономірностей та особливостей адаптації. З огляду на те, що лексичні запозичення на сьогодні є одним із найпродуктивніших способів поповнення мови неологізмами, таке дослідження дає змогу виокремити нові тенденції розбудови лексичної системи болгарської мови на межі ХХ–ХХІ століть унаслідок впливу на неї інших мов. Аналіз лексичних новозапозичень також дає змогу виявити зумовлені ними інновації на інших мовних рівнях сучасної болгарської мови, передусім фонетичному, морфологічному та словотвірному та у графіці. Комплексне дослідження новозапозичень також дозволяє накреслити перспективи подальших лінгвістичних студій такого різновиду лексем не тільки в сучасній болгарській, а й в інших слов'янських мовах.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано на кафедрі слов'янської філології ім. професора Іларіона Свенціцького Львівського національного університету ім. Івана Франка та пов'язана з науково-дослідною проблематикою кафедри «Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан, типологічні паралелі» (номер д/р 0118U000616).

Мета дослідження – вивчення нових лексичних запозичень у сучасній болгарській мові з точки зору сфер їх ужитку, джерел походження, кількості, способів адаптації та виявлення наслідків їх впливу на різних мовних рівнях.

Мета дисертаційного дослідження зумовила виконання таких **завдань**:

1) на матеріалі болгарських ЗМІ та лексикографічних видань виявити нові запозичені слова, що проникли в болгарську мову впродовж 1990 – 2017 рр.;

2) розглянути стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові у науковій літературі з огляду на запозичення та з'ясувати ставлення сучасних болгарських лінгвістів до процесу запозичення та до запозичень загалом;

3) проаналізувати періоди інтенсивних іншомовних впливів на болгарську мову протягом її історичного розвитку та дослідити вплив екстралінгвальних чинників на інноваційні зміни в лексиці болгарської мови;

4) виявити джерела лексичних інновацій іншомовного походження в досліджуваній період;

5) виокремити сфери вжитку новозапозичених англізмів, окреслити їх основні тематичні групи; здійснити тематичний аналіз інноваційних запозичень з інших мов та окреслити сфери їхнього вжитку;

6) проаналізувати способи адаптації новозапозичених лексем та їхнє фонетичне, графічне та морфологічне освоєння;

7) виявити наслідки впливу новозапозичень на різних мовних рівнях;

8) окреслити подальші перспективи дослідження розвитку лексичного складу сучасної болгарської мови з огляду на запозичення.

Об'єктом дослідження є нові лексичні запозичення в сучасній болгарській мові, тобто іншомовні слова, що потрапили до неї й були зафіксовані в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, а саме (1990 – 2017).

Предметом дослідження є вивчення новозапозичень у лексиці сучасної болгарської мови, джерел надходження нових іншомовних одиниць, тематичного розширення нових запозичених слів та їхньої адаптації, а також виокремлення

змін, зрушень, інновацій, що з'явилися на різних мовних рівнях болгарської мови під впливом нових запозичень кінця XX – початку XXI століття.

Джерельна база. Добір лексичних іншомовних інновацій здійснено з болгарських засобів масової інформації кінця XX – початку XXI століть, зокрема з періодичних видань «Дневник», «Капитал», «Культура», «Монитор», «Новинар», «Сега», «Стандарт», «Труд», «24 часа», «168 часа», телеканалів БНТ, bTV, bbt, Nova, TV7, радіо БНР та різних електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань), зі словників нових слів, укладених у Болгарії: «Речник на нови и най-нови думи в българския език», «Речник на новите думи в съвременния български език», «Неологичен речник», «Речник на новите думи и значения в българския език», «Речник на новите думи в българския език» та укладеного в Україні «Болгарсько-українського словника нової європейської лексики (кінець XX – початок XXI ст.)» за редакцією української болгаристики Е. П. Стоянової. Частково використано матеріал з електронної бази даних Болгарського національного корпусу та Електронного архіву Інституту болгарської мови імені проф. Л. Андрейчина Болгарської академії наук.

Матеріалом дослідження є 1781 нова запозичена лексична одиниця болгарської мови, вибрана з названих вище джерел. Для виокремлення новозапозичень використано лексикографічний принцип – відсутність фіксації в словниках до 1990 року.

Методи. Для вирішення поставлених у дисертації завдань використано описовий метод (як основний для виокремлення, аналізу та класифікації лексичних інновацій іншомовного походження), загальнонаукові методи аналізу і синтезу (для вивчення процесу запозичення протягом історичного розвитку болгарської мови та в межах досліджуваного періоду), метод часткової вибірки зі ЗМІ та суцільної вибірки зі словників нових слів, частково застосовано метод кількісних підрахунків (для встановлення кількісного співвідношення в межах аналізованих інновацій) та елементи частотного аналізу. Для вивчення оновлення лексики за рахунок іншомовного компонента в зіставленні з позамовними явищами використано прийом зовнішньої інтерпретації.

Наукова новизна. Уперше в українській болгаристиці проаналізовано нові лексичні запозичення в сучасній болгарській мові кінця XX – початку XXI століття, виявлено їхні джерела, семантику та шляхи проникання в мову. Вперше виокремлено та описано групу нових українізмів, встановлено проблемні моменти їх освоєння у болгарській мові. З'ясовано роль і місце новозапозичених слів у лексичній системі сучасної болгарської мови, виявлено їхні тематичні групи та описано основні сфери функціонування запозичень-інновацій, проаналізовано способи їхньої адаптації. З урахуванням новітніх лінгвістичних студій у царині запозичень виокремлено фонетичні, графічні, морфологічні та словотвірні інновації в сучасній болгарській мові як результат іншомовного лексичного впливу.

Теоретична цінність дисертації визначається запропонованим системним описом лексичних інновацій іншомовного походження у сучасній болгарській мові. Результати дослідження та теоретичну концепцію роботи можна

застосовувати для поглибленого опрацювання деяких положень теоретичної лексикології болгарської мови стосовно механізмів адаптації новозапозичених слів, фіксації, прогнозування розвитку і подальшої поведінки болгарських лексичних інновацій, спричинених сучасним іншомовним впливом. Запропонована методологія опису може бути корисною дослідникам лексичних інновацій в різних слов'янських мовах, а також у порівняльних студіях.

Практичне значення праці полягає в тому, що теоретичні положення, конкретний фактичний матеріал дослідження, результати аналізу запозичень у болгарській мові, їхньої адаптації та зафіксовані зміни, зрушення, інновації можуть бути використані для підготовки курсу лекцій і спецкурсів для студентів-філологів, написання навчальних посібників з лексикології. Частина лексичного матеріалу, ексцерпованого з друкованих та електронних медіа, телевізійного мовлення та розмовної мови, може бути використана для поповнення й оновлення словника нових слів.

Особистий внесок здобувача. Дослідження здійснено самостійно. Усі статті написано одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Головні теоретичні положення дисертації та практичні результати апробовано на науково-методичних семінарах та звітних конференціях кафедри слов'янської філології Львівського національного університету ім. Івана Франка (2005, 2006, 2007, 2008), а також на міжнародних та всеукраїнських конференціях, колоквиумах: Міжнародному славістичному колоквиумі (Львів, 2005, 2006, 2007, 2015, 2017, 2018), VII Міжнародних славістичних читаннях, присвячених пам'яті акад. Л. Булаховського (Київ, 2007), Міжнародній науковій конференції молодих учених «Славістика XXI століття: традиції та перспективи розвитку» (Львів, 2011), V Міжнародній науковій конференції «Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах» (Дніпропетровськ, 2011), IX Міжнародній науковій конференції «Проблеми на усната комуникація» (Велико Тирново, Болгарія, 2011), III Міжнародній науковій конференції молодих учених «Мова і соціум: етнокультурний аспект» (Бердянськ, 2013), XII Міжнародних славістичних читаннях «Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури» (Софія, Болгарія, 2014), V Міжнародному науково-методому семінарі з болгарської мови, літератури, культури та історії (Бердянськ, 2015), XIII Міжнародних славістичних читаннях «Мультикультуралізм и многоезичие» (Софія, Болгарія, 2016), Міжнародних славістичних читаннях «Стереотипът в славянските езици, литератури и култури» (Софія, Болгарія, 2018).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 13 публікаціях, 5 з яких опубліковано у виданнях, затверджених МОН України як фахові, 6 – у закордонних наукових виданнях, 2 – в інших наукових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація загальним обсягом 219 сторінок (з них основного тексту – 167 сторінок) складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (339 позицій) та додатків (список використаних джерел і додатки займають 38 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, наукову новизну, описано стан наукового опрацювання проблеми, сформульовано мету й завдання праці, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його теоретичну і практичну цінність, описано матеріал і джерельну базу, а також використані в праці методи дослідження, подано відомості про апробацію основних положень дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади вивчення лексики іншомовного походження у болгарській мові»** проаналізовано праці болгарських та закордонних науковців, присвячені іншомовній лексиці в болгарській мові та виокремлено три періоди вивчення досліджуваної проблематики, межі яких окреслено подіями політичного характеру. Звернено увагу на постійне зацікавлення проблематикою лексичних змін у болгарській мові з боку українських мовознавців. Аналіз студій показав, що в болгарському мовознавстві слова іншомовного походження як об'єкт дослідження більшою мірою вивчали в минулому. На сучасному етапі лексичні запозичення насамперед є частиною лінгвістичного аналізу в дослідженнях про динамічні інтернаціоналізаційні, глобалізаційні та неологізаційні процеси в мові. Учені звернули основну увагу на теоретичні та прикладні аспекти цієї проблематики, зокрема на засади їх визначення, типологію інтернаціоналізаційних та неологізаційних процесів, класифікації нових лексичних одиниць, словотвірні та семантичні особливості нових слів, серед яких і запозичення-інновації досліджуваного періоду. Для сучасного стану досліджень нової запозиченої лексики характерним є її систематичне лексикографічне опрацювання. У болгарському мовознавстві традиційну лексикографічну лінію репрезентує фіксація нових запозичень у словниках нових слів, які не претендують на вироблення кодифікаційних правил, однак відіграють важливу роль у стабілізації мовної норми і дають змогу помітити та виокремити недосліджені питання та проблеми функціонування нової запозиченої лексики. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть у Болгарії вийшло п'ять таких словників (1995), (1999), (2001), (2003), (2010). Важливим моментом у вивченні нової іншомовної лексики є створення електронної бази – БНК, що дозволяє швидко реагувати на зміни в лексичній системі та фіксувати новозапозичення. Українські вчені виявляли інтерес до цієї проблематики у всі виокремлені періоди, зокрема на сучасному етапі важливим внеском з українського боку є створення «Болгарсько-українського словника нової європейської лексики» (2015). Попри те, постійний та безперервний процес оновлення лексикону за своєю стрімкістю перевищує темпи фіксації неологізмів, що дає змогу виявляти новозапозичення на позначення нових понять та інших важливих реалій і явищ, які ще не були зафіксовані ні в словниках неологізмів, ні в словниках іншомовних слів.

Традиційно актуальну в болгарському мовознавстві проблематику щодо різкого кількісного збільшення запозичень, зокрема новозапозичень-англізмів у досліджуваній період, проаналізовано на базі висловлювань болгарських мовознавців. Аналіз мовознавчих розвідок та публічних виступів учених показав,

що вони є доволі толерантними до процесу активного запозичення нових слів, їхнього функціонування в мові та закликають не боятися англо-американської хвилі запозичень. Натомість висловлюють застереження щодо культури мови і мовлення загалом, на які має великий вплив чужомовний компонент.

Висвітлено розвиток наукових поглядів щодо визначення нового лексичного запозичення. Огляд та аналіз дефініцій показав, що дослідники використовують низку термінів у найменуванні нових лексичних запозичень іншомовного походження. Описуючи нову лексику, що проникла з інших мов у сучасну болгарську мову, дослідники послуговуються термінами *нове запозичення, новозапозичення, нове іншомовне слово, запозичення-інновація, неологізм, лексична інновація іншомовного походження*. Також використовують терміни, які базуються на генетичній належності іншомовних слів до мов-джерел: *англізми, англоамериканізми, запозичення з англійської* тощо, а також терміни на позначення окремих пластів лексики: *інтернаціоналізми, екзотизми, варваризми*.

Для аналізу процесів пристосування лексики до системи мови-реципієнта використовують терміни *адаптація, освоєння, засвоєння*, а для найменування якісно нових явищ, зрушень та змін, які є наслідком іншомовних впливів, уживають термін *інновація*.

У другому розділі «**Динаміка лексичного складу болгарської мови з огляду на запозичення**» вивчено хвилі інтенсивних іншомовних впливів на болгарську мову в різні періоди її розвитку. Було встановлено, що в минулому болгарська мова зазнала впливу з боку багатьох іноземних мов, які залишили значний відбиток у її лексичному складі та вплинули на різні мовні рівні. Найпотужнішими були взаємодії з грецькою, турецькою, російською, західноєвропейськими мовами. Виокремлено якісно новий період, позначений активним англо-американським впливом на болгарську мову. Його початок знаменували суспільно-політичні події, що почалися в листопаді 1989 року. Курс на розширення Європейського Союзу на Схід, що в Болгарії досяг свого апогею у 2007 році (вступ до Європейського Союзу), привів до кардинальних змін не лише в соціальній, економічній, політичній сферах (почали формуватися нові політичні, економічні відносини), а також до зрушень у сфері комунікації (змінилася політична система, з'явилися нові технології, відкрилися кордони і демократизувався простір масової комунікації), що, безумовно, позначилося на подальшому розвитку мови та привело до якісних і кількісних змін у лексичній системі болгарської мови.

Шляхом суцільної вибірки із словників нових слів та часткової вибірки зі ЗМІ було ексцерповано 1781 лексичне запозичення. Було виявлено, що (89,3%) лексики досліджуваного періоду запозичено з англійської мови. Частина цієї лексики за своїм характером є інтернаціональною і служить переважно для заповнення лакун у терміносистемах на позначення нових предметів, реалій, понять та явищ.

На основі зібраного матеріалу здійснено класифікацію нових англізмів за основними тематичними сферами їх вжитку в сучасній болгарській мові:

а) сфера комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації: *сървър, лаптоп, смартфон, слайдер, чат, месинджър, скайп, имейл, смартбук, атачвам,*

лайквам, сейввам, ъпдейтвам, ъплоудвам, делитвам, хакер, геймър, никнейм, софтуер, торент, тестер, дивелъпър, скрипт та ін.

«Не очаквайте чудеса от *Skylight* по отношение на параметрите – *смартбукът* на *Lenovo* разполага с едва 20 гигабайта памет и процесор *Qualcomm* от 1 гигахерц» (К., 03.05.2010);

б) сфера спорту: скайсърфинг, уиндсърф, кайтсърфинг, фрийстайл, бейсджъмпинг, стрийтбол, скейтборд, кикбоксинг, парашутинг, бодибилдинг, джогинг, дайвинг та ін.

«Той е възпитаник на Трета сменна гимназия, а след това изучава История на изкуството в Париж. Обича да се занимава с дайвинг и фотография» (*bTV*, «Запазено за жени» и «Запазено за мъже», 02.07.2010);

в) економика та финанси: евро, биткойн, чейндж, кеш, аутсорсинг, брандинг, франчайзинг, фючъринг, дилър, трейдър, аутлет, мол, бенчмарк, шопинг, бранд, фючърс, билборд та ін.

«Следобед септемврийският фючърс за сорта «Брент» се търгуваше с 31 цента по-ниско на Международната петролна борса в Лондон при цена от 39.72 долара за барел» (Д., 02.08.2004);

г) политика й суспільство: евро, комитология, брифинг, гейт, туининг, брекзит, грекзит, хайлайф, бодигард, секюрити, лъмбърсексуал, лайфкоучър, коучинг, мачмейкър, лайфхакинг, тютор, хедхънтър та ін.

«Противно на първоначалните прогнози, резултатите се преобърнаха и при 100% преброяване лагерът за Брекзит спечели с 51.9%» (Д., 24.06.2016);

г) култура та мистецтво: бодипарт, бодипейтинг, риалити, стрийтшоу, бигбийт, фънк, уърлдмузик, бийтбокс, кавър, кънтри, хаус, брейкденсър, сингъл, саундтрак, римейк, фешън, екишън, фентези, хорър та ін.

«Бийтбокс се нарича вокално изпълнение, възпроизвеждащо с уста ударни инструменти, скречове или различни музикални ефекти, които се срещат в популярните мелодии от музикалната сцена» (С., 03.04.2012);

д) медицина й косметология: биофийтбек, брекети, джипи, липосукция, липофилинг, лифтинг, фейслифтинг, миолифтинг, пилинг, филър, фриматор, антиейджинг, клонинг та ін.

«Биофийдбек е метод, който позволява на човек да се научи да повлиява физиологичните си процеси, за да подобри своето здраве и постижения» (Д., 16.06.2014);

е) побутова лексика, кулінарія та харчування: тостер, слаш, брънч, чийзбургер, крекер, топинг, дресинг, нескуик, фреши, шот, смути, фреши, веган, боди, боксери, тишърт, суитчър, слинг та ін.

«Ако е добре приготвено (т.е. комбинацията от продукти е подходяща), смути безспорно е с приятен вкус, засища добре и доста трайно (до 2-3 часа глада» (С., 01.08. 2008).

Серед зазначених тематичних груп англійських новозапозичень досліджуваного періоду лексика на позначення комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації є новою самостійною групою, що виокремилась та в наш час

активно розвивається. Вона є беззаперечним лідером мовних інновацій у болгарській мові початку XXI століття.

Окреслено також тематичні сфери, які зазнали впливів з боку західноєвропейських (французької, німецької, італійської, іспанської, шведської, португальської) мов, які становлять (6,8%) нових запозичень. Тематика нової лексики із західноєвропейських мов різна та охоплює сфери політики, суспільства, культури, моди, медицини, косметології, кулінарії, побутової лексики. Незначний вплив на болгарську мову мали слов'янські мови (російська, українська, чеська, сербська, словенська, хорватська) – (1,2%). Нові слова з неєвропейських мов (китайської, японської, корейської, арабської) становлять (2,7%) усіх запозичень та представлені у сферах політики й релігії, спорту та бойових мистецтв, медицини, кіно, кулінарії та побуту.

Нові лексичні запозичення є результатом потужного глобального впливу англійської мови, інтернаціоналізації технологій, політики, техніки й культури. З огляду на це частина запозичень, що проникли в болгарську мову, – це нові інтернаціоналізми, що є невід'ємною частиною не лише болгарської, а й більшості розвинених мов світу. Частину нових іншомовних слів становлять екзотизми – запозичення зі слов'янських та з неєвропейських мов.

Унаслідок поширення спеціальних наукових і технічних знань серед широких кіл населення та проникнення до побуту пересічних громадян різних технічних засобів, а також понять зі сфери спорту, економіки, політики, культури, медицини тощо відбулася детермінологізація значної кількості новозапозичених слів-термінів, а частина з них взагалі перейшла до розряду загальноновживаних.

У третьому розділі «**Адаптація новозапозичень у болгарській мові та наслідки цього процесу на різних мовних рівнях**» проаналізовано освоєння нових іншомовних слів у болгарській мові та результати їхнього впливу на різних мовних рівнях.

Проаналізовано також сучасні болгарські англізми, засвоєні шляхом транскрипції та транслітерації. Серед прикладів виявлено новозапозичення, адаптовані комбінованим способом. Це, наприклад, англонеологізми на *-инг [-iŋ]*. Кінцеве *-инг* в болгарській мові традиційно піддається транслітерації, тоді як основна частина слова транскрибована, наприклад: *англ. styling* ['stairliŋ] – *болг. стайлинг*, *англ. wakeboarding* ['weik.bɔːdiŋ] – *болг. уейкбординг*, *англ. skateboarding* ['skaitbɔːdiŋ] – *болг. скейтбординг*, *англ. catering* ['keitəriŋ] – *болг. кейтъринг*, *англ. outsourcing* [aʊt'sɔːsiŋ] – *болг. аутсорсинг*. Це пов'язано з традицією відтворювати назальний [ŋ] комбінацією літер *-нг*. Такий спосіб вважаємо вдалим, оскільки в сучасній болгарській мові фонема [н] перед [г] реалізується у своєму позиційному варіанті – задньоязиковому [ŋ].

Ще одним прикладом є група англонеологізмів-іменників на *-er*, у яких кінцеве *-r* постійно транслітерується, наприклад: *англ. manager* [manɪdʒə] – *болг. мениджър*, *англ. merchandiser* ['mɜːtʃəndaɪzə] – *болг. мърчандайзър*.

Окрім того, у цій групі іменників виявлено непослідовність у відтворенні голосного в сполученні *-er*, у результаті чого з'явилися конкурентні форми з *-er* та -

ър: *браузър/браузер*. Здійснений аналіз показав зростання кількості цих слів із транскрибованим кінцевим голосним.

В англонеологізмах було засвідчено конкуренцію у відтворенні довгого [i:], яке в давніших запозиченнях відтворювалось як *-и-*, натомість у досліджуваній період збільшилась кількість форм з *-ий-*, наприклад: *бийтбокс, дриймтим, скрийнсейвър, скрийншот, спийдбол, спийдбайкинг, стрийминг, стрийтбол, стрийтшоу, тийн, тъчскрийн, фрийрайд, фрийранър* та ін.

Також зафіксовано активізацію до відтворення довгого [u:] як *уу*. Низку слів з такою комбінацією голосних виявлено в словниках неологізмів, наприклад: *зуумвам, куул*, до того ж часто така форма є єдиною. На письмі дві форми з подвійним *уу* та одиничним *у* нерідко конкурують між собою, наприклад: *кууки – куки, фастфууд – фастфууд* та ін.

Розглянуто пристосування англонеологізмів до морфологічної системи болгарської мови. Аналіз адаптації здійснено за лексико-граматичними класами слів. Найбільше нових англізмів серед іменників – 90,3%, дієслова становлять 6,1%, прикметники – 2,9%, інші частини мови – 0,7%. Іменники-англонеологізми адаптувались у болгарській мові до категорії роду за відповідними формальними показниками. До чоловічого роду належить 90,8% іменників, форм жіночого роду набули 3,2% іменників, середнього – 4,8%. У незначній кількості запозичених іменників (0,3%) спостерігаємо коливання в роді, 0,9% іменників не набули граматичного значення роду.

Пристосовуючись до граматичної категорії числа, англонеологізми підпорядковувалися чинним правилам, за якими утворюють множину питомі іменники болгарської мови. Однак ми зафіксували групу багатоскладових іменників англонеологізмів чоловічого роду (окрім тих, що закінчуються на *-ор, -ер, -инг*), у яких спостерігається конкуренція флексій у творенні форм множини *-и/-ове*: *билбордове і билборди*. Закінчення *-ове* для таких багатоскладових іменників чоловічого роду є нетиповим.

Прикметники освоїлися за допомогою суфіксів *-ен, -ов, -ски* або функціонують як незмінювані прикметники. Дієслова-англізми адаптувались в болгарській мові за допомогою вербальних суфіксів, властивих словам цього лексико-граматичного класу. Домінантними суфіксами під час адаптації дієслів нового періоду є *-ва-, -н-* та *-ира-*. Усі дієслова-англонеологізми підпорядковуються системі дієвідмінювання та широкій і розгалуженій темпоральній системі болгарської мови.

Запозичення з інших мов (10,7%) в основному адаптувались графічно фонетично та морфологічно. Особливості освоєння цих слів у болгарській мові переважно пояснюються відмінностями між фонетичними та граматичними системами болгарської і відповідних інших мов. Українські запозичення й досі побутують у болгарській мові в кількох формах, що, насамперед, є свідченням відсутності чітких правил відтворення українізмів у болгарській мові – *гривня, хривня, гривна, хривна, гривен*.

Окреслено низку змін, зрушень, інновацій на різних мовних рівнях, що є наслідком сучасного іншомовного впливу, насамперед, англо-американського. Серед виділених нами зрушень – активізація неактивних у болгарській мові фонем

[ф'] – *фюжън, фюжънски, фючъринг*, [к'] – *айкю, икю, айсикю, секюрити*, а також звука [х'] – *хюндай, Хюрем, хюман дизайн, Хюсеин*. Було встановлено також активізацію фонемі [дж], яка спочатку утвердилась у болгарській мові в лексемах турецько-арабсько-перського походження, але на сучасному етапі є доволі поширеною в нових англізмах: *джендър, джипиес, бадж, винтидж, джазбанд, джогинг, джойнтвенчър, джойстик, гаджет, хеджинг, картридж, хедж* та ін.

Фонетичною інновацією в болгарській мові останніх десятиліть є зміна артикуляції твердого приголосного [л] від альвеодентального до білабіального [љ]. Однією з причин цієї зміни може бути іншомовний, зокрема англломовний, вплив, адже англійську мову болгари опановують дуже швидко й активно. Звичайно, не можна впевнено стверджувати, що ключовим чинником у зміні артикуляції [л]→[љ] є вплив з боку англійської мови, але нове болгарське [љ] справді схоже на англійський [w].

У результаті іншомовного впливу у фонетичній будові нового слова в болгарській мові було зафіксовано збільшення кількості сполучень голосних, що загалом рідко трапляється в питомому лексичному матеріалі.

а) сполучення *голосний + голосний* на початку слова:

(*a+голосний*) – **ау:** *аутфит, аутлет, аутсорсер, аутсорсинг;*

(*y+голосний*) – **уе:** *уебинар, уебкастинг, уебмастер, уейкборд, уейкбординг, уелнес; уи:* *Уикипедия, уиджет, уиндоус, уиндсърф, уиндсърфинг; уа:* *уайлдкард, уайфай, уайърлес, уасаби, уау!; уо:* *уоки-токи, уокмен;*

(*голосний+ъ*): **еъ:** *еърборд, еърбус, еърбъс, еърсофт, еър, еъркандишън, еърбег; уъ:* *уърд, уъркиоп*. Хоча деякі болгарські вчені зазначають, що голосний [ъ] не трапляється у сполуках „голосний+голосний” на початку слова ні як перший, ні як другий член звукосполучення.

Зафіксовано також збільшення звукосполучень у комбінації:

б) голосний + голосний у середині слова:

уу: *джънкфууд, блутуут, рууткит, тайкуун; уа:* *тай чи шуан, суан; уъ:* *форуърд, фреймуърк; уе:* *фрийуер, софтуер, хардуер, куест; уо:* *файъруол, скуош, таекуондо; уи:* *туитър, суичър, туининг, туикс; ае:* *таебо, чаебол; ау:* *даунишфтинг, даунхил, хаус, ъндърграунд; оу:* *шоурум, сноусейлинг, скоуш, кросоувър; еъ:* *феърплей, шеървам; иъ:* *пиърсинг.*

Фонетична будова питомих болгарських слів може містити сполучення тільки двох голосних, а в нових запозиченнях трапляються сполучення трьох голосних, наприклад, **иуъ** (*бодиуърк*); **оуъ** (*коуъркинг*).

Інноваційним явищем у графіці у досліджуваний період вважаємо розширення сфери використання латинської графіки у мові преси, реклами, в інтернет-просторі, а також використання комбінування двох графік, наприклад:

- сполучення, перший компонент яких пишеться латиницею: *linux администратция, back-end разработчик* та ін.;

- графічно неадаптовані, але морфологічно освоєні неологізми-запозичення: *HR-и, check-in-a, e-mail-и, GSM-и, patch-ове, manager-и*, у яких *-и, -ове* – закінчення форми множини, *-а* – коротка членна форма;

- вкраплення окремих літер чужої графіки для посилення ефекту оригінальності. Це доволі активна модна тенденція у кіноіндустрії в назвах фільмів: *Революция Z, Секс, лъжи и наркотици*, на телебаченні в найменуваннях передач: *Cool-m, Знаменитостите в „COOL...m” – тази пролет по bTV*, у віртуальному просторі: *Иван, Димитров* та ін.

Серед важливих інноваційних змін під впливом новозапозичень у сучасній болгарській мові є виокремлення закінчення *-ове* при творенні форм множини багатоскладових іменників чоловічого роду, найчастіше – складних іменників з другим компонентом односкладовим запозиченням: *билбордове, компактдискове, саундтракове, сноубордове, уъркишопове, харддискове, хипертекстове* та ін. Активізації цього процесу, безперечно, сприяє можливість подвійного написання таких складних слів.

Фактичний матеріал показав, що функціонування нового запозиченого пласту лексики на сучасному етапі розвитку мови приводить до виокремлення із нових запозичень компонентів, які спочатку входять у мову як частини іншомовних складних слів чи складених найменувань-запозичень, а потім осмислюються як елементи словотвірної структури, носії лексичного значення, у результаті чого отримують відносну функціональну самостійність, беруть активну участь у розбудові мови, стаючи матеріалом для словотворення.

У досліджуваній період спостерігаємо активне використання пре- чи постпозитивних компонентів, що значно активізувалися або виокремились у досліджуваній період із нових запозичених лексем. Це, наприклад, препозитивні компоненти: *арт-, е-, евро-, гейм-, денс-, кибер-, нет-, м-, сайбър-, смарт- стрийт-, тийн-, топ-, веб-, хаус-, хеви-, хипер-*, а також постпозитивні складники: *-бізнес, -бос, -гейт, -ленд, -фест, -холик, -холизъм, -мейкър* та ін. У розмовній мові зафіксовано активізацію компонента *-инг*.

В останні десятиліття під впливом англійської мови значно активізувалися двокомпонентні одиниці з інтернаціональним компонентом (англізмом) в препозиції *биофийдбек* терапевт, *веб* страница, *кънтри* музика, *бънджи* скок, *евро* зона, *екиън* план, *имейл* съобщение, *интернет* страница, *коуъркинг* пространство, *лайфстайл* предприемач, *стартъп* компания, *фешън* прическа, *хард* диск. Двокий правопис таких конструкцій призвів до мовознавчих дискусій щодо їх трактування як складних слів та словосполучень.

Численними в аналізованій період є прикметники-варваризми – субстантивовані аббревіатури, перетворені способом конверсії в прикметник, які зберігають графічну форму мови-джерела: *GPS* система, *Hi-Fi* връзка, *Wi-Fi* мрежа, *GSM* оператор, *IQ* тест, *EQ* тест, *SIM* карта, *SMS* конкурс, *PR* агенция, *iPod* устройство, *3G* мрежа.

Попри те, що нові лексичні запозичення самі є інноваціями досліджуваного періоду розвитку болгарської мови, вони ще й спричинили певні зрушення на різних мовних рівнях і стали джерелом фонологічних, фонетичних, графічних, морфологічних, словотвірних інновацій. Обов'язком мовознавців є відстежування таких змін та прогнозування їхнього подальшого розвитку. Цей процес є тривалим, тому такі дослідження є перспективними та актуальними.

ВИСНОВКИ

1. Нові іншомовні слова, незалежно від їхнього статусу в мові-реципієнті, є важливими складниками її лексичної системи, а процес запозичення на сучасному етапі розвитку – потужним засобом оновлення її лексикону. Лексична система болгарської мови кінця ХХ – початку ХХІ століть зазнала істотних змін, які пов'язані з активною дією глобалізаційних, інтернаціоналізаційних, інноваційних процесів та віддзеркалюють суспільно-політичні, економічні та культурні трансформації в Болгарії та й у світі загалом.

У дисертації розглянуто лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові за період з 1990 до 2017 років. Здійснений аналіз підтвердив закономірність: в епохи історичних і соціальних зрушень, тобто докорінних змін у суспільстві, мова зазнає особливих перетворень, особливо на лексичному рівні. Інтенсивне входження значної кількості нових іншомовних слів у сучасну болгарську мову переважно через ЗМІ є підставою для ґрунтовного вивчення таких одиниць. Дослідження, підтвержене прикладами з періодичних видань, електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань) та словників нових слів, дає підстави зробити такі висновки:

2. Чужомовна лексика в болгарській мові віддавна є об'єктом наукових зацікавлень болгарських та зарубіжних учених. Аналіз лінгвістичних студій, присвячених іншомовній лексиці, дав змогу виокремити три періоди вивчення досліджуваної проблематики, межі яких окреслено подіями політичного характеру. Активні дослідження запозиченої лексики в болгарській мові розпочалися у період формування й становлення болгарської мовознавчої науки наприкінці ХІХ століття. На сьогодні особлива увага мовознавців зосереджена насамперед на великій кількості англізмів у болгарській мові та активному вживанню латинської графіки.

Поряд із найновішими теоретичними дослідженнями різних аспектів чужомовного впливу на болгарську мову нового періоду для сучасного стану досліджень нової запозиченої лексики характерним є її систематичне лексикографічне опрацювання.

3. Аналіз хвиль інтенсивних іншомовних запозичень у болгарську мову показав, що протягом свого розвитку вона зазнала впливу з боку багатьох іноземних мов, що позначилось на її лексичному складі, фонетичному, морфологічному та словотвірному рівнях. Найпотужнішими були впливи з боку грецької, турецької, західноєвропейських, російської та англійської мов. Впливи англійської мови на болгарську активізувались у середині ХХ століття і досягли апогею на початку ХХІ століття.

Збільшення кількості інновацій-запозичень у сучасній болгарській мові є результатом дії тенденції до інтернаціоналізації, яка в наш час здійснюється на англо-американській основі. Так мова реагує на розвиток нових технологій у комп'ютерній галузі, сфері поширення інформації, активізацію міждержавних, міжкультурних зв'язків, всеохопний характер політичних подій. Результатом усіх

цих змін є поява нових понять та реалій, які досі не були відомі болгарському соціуму, відповідно, у мові не було найменувань для їхнього позначення.

4. Протягом досліджуваного періоду болгарська мова поповнилась новими запозиченнями з англійської, інших західноєвропейських (французької, німецької, італійської, іспанської, шведської, португальської) мов, слов'янських (сербської, словенської, російської, української, хорватської, чеської) та неєвропейських (арабської, китайської, японської, корейської) мов. Дослідження показало, що основним і беззаперечним лідером запозичень, як і посередником у запозиченні в болгарську мову, є англійська мова – 89,3% нової лексики. Лексичні інновації інших мов менш численні та становлять 10,7% від усіх запозичень.

5. Новозапозичення з англійської належать до таких основних тематичних груп: лексика зі сфери комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації; економіки та фінансів; спорту; політики й суспільства; культури та мистецтва; медицини й косметології; побутової лексики.

Порівняння сучасних тематичних класифікацій англізмів з тими, що були зафіксовані в попередні періоди розвитку болгарської мови, засвідчує: лексико-семантична група на позначення комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації є цілком новою, такою, що з'явилася, виокремилася, активно розвивається в наш час і є найбільш численною серед лексичних інновацій досліджуваного періоду. Популяризація лексики й термінології комп'ютерних та інформаційних технологій є важливим спільним явищем для всіх європейських мов.

Новозапозичення з інших мов проникли в різні сфери. Наприклад, запозичення з французької – це сфера політики та моди, нові італійські слова активно поповнили кулінарну сферу. Слов'янські мови репрезентовані переважно екзотизмами. Росіянізми, що з'явилась у болгарському медійному просторі, насамперед пов'язані з політичною та кримінально-військовою сферами. Нові українізми стосуються змін, які відбулися в Україні від проголошення її незалежності аж до політичних зрушень та суспільних перетворень останніх років. Неєвропейські мови принесли в болгарську мову слова на позначення східних видів спорту, оздоровчих практик та технік, назв національних страв, бо відповідні реалії стали невід'ємною частиною болгарської дійсності.

Значна частина лексичних інновацій, що проникли в болгарську мову на зламі тисячоліть, є інтернаціоналізмами, бо вони стали частиною не лише болгарської, але й низки інших розвинених мов світу. Також відбулася детермінологізація великої кількості слів-термінів, які позначають предмети й реалії, зрозумілі не лише науковцям, політикам, вузьким спеціалістам – їх почали вживати пересічні громадяни, бо нові найменування органічно вплелися в їхнє повсякденне життя.

6. Проаналізований матеріал демонструє, що англізми, які проникли у болгарську мову в досліджуваний період, пристосовуються до болгарської мови шляхом транскрипції, яка на сьогодні є домінантним способом передачі іншомовних слів, рідше – транслітерації, а також комбінованим способом. Серед

прикладів, що ілюструють останній спосіб, – новозапозичення з компонентами, які постійно піддаються транслітерації, наприклад кінцеві *-ing* та *-(e)r*.

У контексті посиленої тенденції до транскрипції в іменникових інноваціях на *-er* з'явилася конкуренція у відтворенні англійського *e* [ə] у складі компонента *-er*. Ексерпований матеріал дав змогу поділити зафіксовані новозапозичення на такі групи: відтворені з *-ьp*, конкурентні *-ьp/-er*, *-er/ьp* та відтворені з *-er*. У новий період помітно зросла кількість запозичень на *-ьp*, що, очевидно, пов'язано із намаганням мовців максимально близько відтворювати вимову мови-джерела.

Конкуренцію зафіксовано також у відтворенні довгих англійських звуків [i:] як *-u/-ий-* та [u:] як *-y/-уу-* в низці новозапозичених лексем. Базуючись на матеріалі дослідження, можна стверджувати, що на сучасному етапі передача довгого [i:] болгарськими *-ий-* уже утвердилась, винятком є лише запозичення, зафіксовані на початковому етапі досліджуваного періоду. Двоєке відтворення англійського [u:] як *-y/-уу-* перебуває на початковому етапі та потребує спеціальної уваги з боку мовознавців. Збільшення кількості прикладів такої передачі показує намагання мовців засобами болгарської мови відтворювати довготу.

У процесі запозичення відбулася адаптація англізмів до морфологічної системи мови-реципієнта. Більшість нових англонеологізмів освоїлись як іменники – 90,3%, менша частина представлена дієсловами – 6,1% та прикметниками – 2,9%. Інші частини мови становлять 0,7% від запозиченої лексики.

Переважає більшість іменників-англізмів безпроблемно адаптувалась до системи мови-реципієнта на морфологічному рівні й отримала відповідні форми роду. Морфологічна адаптація нових запозичених іменників у болгарській мові засвідчує значне зростання кількості субстантивів чоловічого роду – 90,8%, менше освоїлись як іменники жіночого – 3,2 % та середнього – 4,8 % родів. Лише в окремих іменниках (0,3%) від загальної кількості спостерігаємо коливання у виборі роду, вплив на це має семантичний чинник. Це явище не нове, і воно пов'язане з іншомовним походженням таких іменників. Незначна кількість іменників (0,9%) не набула значення роду.

У процесі адаптації до граматичної категорії числа англонеологізми підпорядкувалися чинним правилам, за якими утворюють множину питомі болгарські іменники. Певні порушення під час адаптації до категорії числа спостерігаємо в запозичених англонеологізмах – багатоскладових іменниках чоловічого роду, які для утворення форм множини обирають нетипове для них закінчення *-ове*. Питома вага таких форм зростає на фоні конкуренції у виборі закінчення *-u/-ове*, що є показником новизни та засвідчує процес їхнього активного засвоєння в мові-реципієнті. Мотивом такої поведінки може бути неусталеність у правописі нових складних запозичених слів у болгарській мові, оскільки цей процес активізувався саме під впливом запозичень.

Англійські дієслова в болгарській мові адаптуються в ній за допомогою низки суфіксів, серед яких домінують *-ва-* та *-н-*, активним є також суфікс *-ира-*, за допомогою якого оформляються двовидові дієслова термінологічного

характеру. Усі освоєні дієслова-англонезологізми (6,1%) підпорядкувалися системі дієвідмінювання та широкій і розгалуженій темпоральній системі болгарської мови. Прикметники засвоїлись у болгарській мові за допомогою суфіксів *-ен*, *-ов*, *-ски*, а частина з них залишилася морфологічно неадаптованими.

Засвоєння нечисленних лексичних запозичень з інших мов свідчить про розбіжності у фонетичній і граматичній системах болгарської та цих мов. Ця група слів поповнила болгарську мову іменниками (96,3%), дієсловами (2,1%) та прикметниками (1,6%). Частина слів, запозичених з інших мов, – це сучасні інтернаціоналізми, що у відповідних фонетично і морфологічно оформлених варіантах функціонують у багатьох мовах світу.

Незважаючи на тривале функціонування в болгарській мові поодиноких українців, спостерігаємо явище орфографічної варіантності в написанні однієї й тієї ж запозиченої одиниці. Конкурентні форми, що зафіксовані в різних джерелах, насамперед свідчать про неусталеність правил відтворення українців у болгарській мові.

7. Інтенсивне збільшення нових запозичених лексем у болгарській мові спровокувало цілу низку змін на різних мовних рівнях: динамізувало деякі мовні одиниці, привело до зрушень, активізувало появу інновацій.

Серед таких у досліджуваній період виокремлюємо активізацію фонем [ф'], [к'], [х'], що перебувають на периферії фонологічної системи, динамізацію звука [дж] з появою великої кількості англійців. Новим явищем виокремлюємо зміну артикуляції [л]→[ў] та появу нетипового для болгарської мови [w], різке збільшення сполучень голосних у різних позиціях у слові.

До зрушень, що відбулися у графіці, належить збільшення графічно неадаптованих слів та загалом використання латинської графіки в кириличному тексті, комбінування двох графік, навіть у межах одного слова, а також часткова легалізація оригінальної (латинської) графіки у передачі деяких відомих широкому загалу власних назв.

Інновацією на морфологічному рівні, на появу якої беззаперечний вплив у досліджуваній період мають нові запозичення з англійської мови, є становлення флексії *-ове* повноцінним граматичним показником багатоскладових іменників чоловічого роду у творенні цими іменниками форм множини.

У низці запозичених лексичних інновацій виокремлюємо як нові чи активізовані на сучасному етапі розвитку болгарської мови повторювальні пре- чи постпозитивні компоненти, що починають брати активну участь у сучасних процесах болгарського словотворення, наприклад: *євро-*, *арт-*, *гейм-*, *денс-*, *кибер-*, *нет-*, *сайбър-*, *смайт-*, *стрийт-*, *тийн-*, *топ-*, *уєб-*, *хай-*, *хаус-*, *хеви-*, *хит-*, *хипер-*, *е-*, *м-*; *-бізнес*, *-бос*, *-ленд*, *-терапія*, *-туризм*, *-фєст*, *-гейт*, *-холик*, *-хोलізм*. Кількісне зростання лексичних запозичень із компонентом *-инг* дає йому потенційні можливості набути статусу суфікса. Активізацію суфікса *-инг*: *купонинг*, *ядинг*, *правинг*, *играинг*, *пейкінг*.

Ще однією важливою словотвірною інновацією є активізація композиції як способу словотвору та значна популярність у мові двокомпонентних одиниць з інтернаціональним компонентом (переважно англійцем) в препозиції. Динаміка їх

надходження та велика кількість таких одиниць привела до варіантності в правописі, а відтак і до дискусій щодо їхнього трактування: як складних слів чи словосполучень. Неузгодженість позицій учених щодо кваліфікації таких утворень спричинена тим, що сучасна орфографічна норма допускає їх двояке написання – разом та окремо.

8. Процес запозичення іншомовної лексики відбувається безперервно, тому дослідження, пов'язані із надходженням, ужитком, функціонуванням, адаптацією лексичних інновацій у болгарській мові, є актуальними завжди.

Важливим кроком у подальшому дослідженні вважаємо спостереження за нетиповими явищами, зрушеннями, інноваційними змінами, конкурентними варіантними формами запозичених слів з метою їх опису та невідкладного унормування багатьох коливань у правописі та граматиці.

Актуальним з точки зору фонетики та фонології буде спеціальне дослідження нових звуків, що з'явилися на болгарському мовному ґрунті під іншомовним впливом. Детального фонетичного та соціолінгвістичного вивчення потребує також явище зрушення в артикуляції болгарського [л]→[љ].

Перспективним у подальшому, вважаємо, вивчення словотворчого потенціалу нових запозичень, спостереження за словотворчою активністю виокремлених нових компонентів, виокремлення нових формантів. Важливим також буде вивчення семантичного розвитку лексичних інновацій та особливостей їх функціонування в сучасній болгарській мові.

Основні положення дисертації відображено в 13 публікаціях:

у фахових наукових виданнях:

1. Сорока О. Б. Нові іншомовні слова в сучасній болгарській мові (спроба впорядкування термінів та дефініцій) / О. Б. Сорока // Мова і культура. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 16. – Т. 4. – С. 212–219.
2. Сорока О. Б. Особливості морфологічної адаптації англонеологізмів у сучасній болгарській мові (на прикладі множини багатоскладових іменників чоловічого роду) / О. Б. Сорока // Наук. записки Бердянського державного педагогічного ун-ту. Сер.: Філологічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2015. – Вип. 5. – С. 149–155.
3. Сорока О. Б. Родова адаптація іншомовних іменників у сучасній болгарській мові (90-ті роки ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) / О. Б. Сорока // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – № 1. – Т. 1. – С. 151–154.
4. Сорока О. Б. Тенденції розвитку сучасного болгарського лексикону / О. Б. Сорока // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Філологія / гол. ред. Осташ Л. Р. – Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2012. – Вип. 56. – Ч. 1. – С. 3–13.
5. Сорока О. Б. Українізми в болгарській мові новітнього періоду (90-ті рр. ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) / О. Б. Сорока // Наук. вісник Міжнар.

гуманітарного ун-ту: наук. зб. Сер. Філологія. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – № 31. – Т. 1. – С. 98–101.

у закордонних наукових виданнях:

6. Сорока О. За едно фонетично явление в съвременната българска разговорна реч през ухото на чужденеца / О. Сорока // Проблемите на устната комуникация : IX Междунар. науч. конф. 28–29 окт. 2011 г. / отг. ред. М. Илиева. – Велико Търново : Унив. изд. «Св. Св. Кирил и Методий», 2013. – Кн. 9. – Ч. I – С. 104–122.

7. Сорока О. Интернационализация на речниковия състав на съвременния български и украински език / О. Сорока // Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури : сб. с доклади от Десетите национални славистични четения, посветени на 90-годишнина от рождението на проф. Светомир Иванчев, (София, 22–24 април 2010). – София : ЛЕКТУРА, 2011. – С. 299–307.

8. Сорока О. Б. Новите думи от украински произход в българския език / О. Сорока // Проблеми на неологията в славянските езици / БАН, Ин-т за български език «Проф. Любомир Андрейчин»; ред. Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. – София : Академично изд-во «Проф. Марин Дринов», 2013. – С. 257–274.

9. Сорока О. Освоєння англійських запозичень у болгарській та українській мовах / О. Soroka // Slavistika dnes : vlivy a kontexty : Sborník prací z Konference mladých slavistů II. - říjen 2006. – Praha, Červený Kostelec: Pavel Mervart ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy, 2008. – S. 255–264.

10. Сорока О. Стан висвітлення лексичних змін у сучасній болгарській мові з огляду на запозичення [Електронний ресурс] / О. Сорока // Българска україністика. – Бр. 6. – Софія, 2016. – С. 11–19. – Режим доступу: http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_6.pdf

11. Сорока О. «Речник» на най-новите думи в българското медийно пространство, появили се под впливането на събитията в Украйна [Електронний ресурс] / О. Сорока // Българска україністика. – Бр. 4. – Софія, 2014. – С. 49–52. – Режим доступу: <http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah.pdf>

у інших наукових виданнях

12. Сорока О. Б. Італійські новозапозичення у сучасній болгарській мові / О. Б. Сорока // Матеріали V Міжнар. наук.-метод. семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії : [зб. тез], (Бердянськ, 19–20 трав. 2015 р.) / [відп. ред. О. П. Колінько]. – Бердянськ: БДПУ, 2016. – С. 28–30.

13. Сорока О. Б. Неозапозичення в інформаційному дискурсі сучасної болгарської мови / О. Б. Сорока // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках : м-лы Междунар. науч. конф., (Дніпропетровськ, 7–8 апр. 2011 г.). – Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2011. – С. 376–378.

АНОТАЦІЯ

Сорока О. Б. Лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. – Київ, 2019. – 219 с.

Дисертацію присвячено дослідженню нових лексичних запозичень у сучасній болгарській мові. У роботі проаналізовано 1781 нову запозичену лексичну одиницю, виокремлену з періодичних видань, теле- і радіопередач, електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань) та словників нових слів, за період з 1990 до 2017 року.

Розглянуто стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові в науковій літературі. На базі нового матеріалу здійснено класифікацію нових англійців за основними сферами вжитку в сучасній болгарській мові, визначені галузі функціонування нової запозиченої лексики з інших мов: західноєвропейських, слов'янських і неєвропейських. Описано способи їх адаптації, проаналізовано наслідки іншомовних впливів на різних мовних рівнях.

Ключові слова: болгарська мова, лексичні інновації, лексика іншомовного походження, нові лексичні запозичення, нові іншомовні слова, англійци, адаптація, інновації, інтернаціоналізація.

АННОТАЦИЯ

Сорока О. Б. Лексические инновации иноязычного происхождения в современном болгарском языке (конец ХХ – начало ХХІ века). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.03 – славянские языки. – Институт языкознания им. А.А. Потебни НАН Украины, Киев, 2019. – 219 с.

Диссертация посвящена исследованию новых лексических заимствований в современном болгарском языке. В работе проанализирована 1781 новая заимствованная лексическая единица, выбранная из периодических изданий, теле- и радиопередач, электронных ресурсов (информационных сайтов и порталов, интернет-изданий) и словарей новых слов за период с 1990 до 2017 года.

Рассмотрено состояние изучения лексических изменений в болгарском языке в научной литературе. На базе нового материала осуществлена классификация новых англицизмов по основным сферам их употребления в современном болгарском языке, определены сферы функционирования новой заимствованной лексики из других языков: западноевропейских, славянских и неевропейских. Описаны способы их адаптации, проанализированы результаты иноязычных влияний на различных языковых уровнях.

Ключевые слова: болгарский язык, лексические инновации, лексика иноязычного происхождения, новые лексические заимствования, новые иноязычные слова, англицизмы, адаптация, инновации, интернационализация.

ABSTRACT

Soroka O.B. Lexical innovations of foreign origin in the Contemporary Bulgarian language (the late 20th and early 21st centuries). – Qualifying research work as a manuscript.

A dissertation for the Scholarly Degree of Candidate of Philology, Speciality 10.02.03 – Slavonic languages. – Ivan Franko National University of Lviv, O.O. Potebnia Institute of Linguistics, National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2019. – 219 p.

This dissertation focuses on new lexical borrowings in today's Bulgarian language. In particular, it determines their origins, analyzes the ways of their adaptation in Bulgarian and explores their impact on various linguistic levels. The researcher has analyzed 1781 borrowed between 1990 and 2017 and selected from periodicals, TV and radio broadcasts, electronic resources (e.g. online information platforms) and dictionaries of neologisms.

In the dissertation, attention is paid to the state of the academic debate in regard to lexical changes in Bulgarian and in particular to the study of borrowings. The researcher argues that Bulgarian linguists are tolerant to the new borrowings.

The dissertation offers the description of the historical periods of intense foreign-language influences on Bulgarian. It demonstrates that in the past, Greek, Turkish, West European and Russian left the strongest imprint on the Bulgarian lexical system.

It also focuses on defining the latest period of foreign-language borrowings in Bulgarian. This new period begins along with the social and political changes of the 1990s in Bulgaria and is marked with active Anglo-American influence on the Bulgarian language. The analysis has revealed some extra-linguistic factors that caused this new powerful foreign-language influence. In the study, it is established that in this new period, the English language has been the main source of lexical innovations in Bulgarian. Anglicisms constitute 89.3% of the all new lexical borrowings.

The researcher elaborates a classification of new Anglicisms in Bulgarian. In this classification, the new Anglicisms are put into categories according to the main spheres of their application in today's Bulgarian. Based on the collected material, the main subject groups of English borrowings are: a) communication, computer and information technologies; b) sports; c) economics and finance; d) politics and society; e) culture and arts; f) medicine and cosmetology; g) everyday speech.

The analysis of the graphical and phonetic acquisition of Anglicisms in the Bulgarian language has helped to discover that the main mode of transmission of the newly acquired Anglicisms is transcription. Although pure transliteration is used quite rarely, the combination of transcription and transliteration is frequent.

The dissertation also covers the incorporation of English neologisms into the morphological system of the Bulgarian language. Most new Anglicisms are nouns - 90.3%, verbs make up 6.1% of the vocabulary, adjectives constitute 2.9%, and other parts of speech are 0.7%. Nouns have been adapted according to the grammatical category of

gender and number in the Bulgarian language and have acquired grammatical meanings based on the relevant formal indicators inherent to the Bulgarian nouns.

The number of masculine nouns has been growing. In the group of borrowed multi-syllabic masculine English nominal neologisms, the researcher has observed the tendency of using atypical endings/suffixes in the formation of the plural forms. Furthermore, in this group there is a competition of the flexes *-i/-ove* in plural forms.

It is proven that the new verbs borrowings from the English language have adapted to Bulgarian with the help of the suffixes *-va-*, *-n-* and *-ira-*. The borrowed adjectives are either formed with the help of suffixes, or they function in Bulgarian in their original form and remain unchanged.

The dissertation outlines the spheres of the functioning of the new borrowed vocabulary. The adaptation of borrowings from West European, Slavonic and non-European languages is described, as well. In comparison with the Anglicisms, these borrowings occupy a smaller percentage of the contemporary Bulgarian language, i.e. 10,7%.

The impact of foreign-language influence on Bulgarian is analysed on various linguistic levels.

Key words: Bulgarian language, lexical innovations, vocabulary of foreign origin, new lexical borrowings, new foreign words, Anglicisms, adaptation, innovations, internationalisation.

Підписано до друку 03.05.19
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Зам. №03/05-1
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Видавництво “Галич-Прес”
Видавець ФОП Король І.В.
м. Львів, вул. Гнатюка, 17
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 096-59-88-924
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.